

УДК

Сутність та значення адміністративно-правового забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування

**Доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності факультету № 6 ХНУВС
кандидат юридичних наук, доцент
Чорна Аліна Миколаївна**

Сутність та значення адміністративно-правового забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування

У статті з урахуванням наукових поглядів вчених та положень правового поля, що врегульовує відносини у досліджуваній сфері визначено сутність адміністративно-правового забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування. З урахуванням конструктивного аналізу норм законодавства наголошено на особливому значенні адміністративно-правового забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування

Ключові слова: сутність, значення, адміністративно-правове забезпечення, підприємницька діяльність, оподаткування.

Сущность и значение административно-правового обеспечения прав субъектов предпринимательской деятельности в сфере налогообложения

В статье с учетом научных взглядов ученых и положений правового поля, которое регулирует отношения в исследуемой сфере определена сущность административно-правового обеспечения прав субъектов предпринимательской деятельности в сфере налогообложения. С учетом конструктивного анализа норм законодательства отмечено особое значение административно-правового обеспечения прав субъектов предпринимательской деятельности в сфере налогообложения

Ключевые слова: сущность, значение, административно-правовое обеспечение, предпринимательская деятельность, налогообложения.

The essence and importance of administrative and legal protection of rights of entrepreneurs in the field of taxation

In the article on the basis of scientific views of scientists and regulations of the legal framework that regulates relations in the field of study the essence of administrative and legal protection of rights of entrepreneurs in the field of taxation. Given the structural analysis of the legislation emphasized the special significance of administrative and legal protection of rights of entrepreneurs in the field of taxation

Keywords: essence, importance, administrative and legal support, entrepreneurship, taxation.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринкової економіки наша держава намагається створити цілісну програму соціально-економічного розвитку, реформувати економіку, забезпечити необхідні механізми господарювання, відповідну фінансово-бюджетну, кредитну та грошову системи [1, с. 183]. Сучасні демократичні стандарти європейських

країн відіграють провідну роль у трансформації правової системи України. Вітчизняні правознавці спрямовують свої зусилля на правове забезпечення комплексної адміністративної реформи та переосмислення концептуальних положень адміністративно-правової доктрини нашої держави на основі загальноприйнятих демократичних принципів. Але для того щоб провести необхідні зміни держава потребує значних грошових коштів, що досягається за допомогою ефективної фіскальної політики.

Податкова система має бути адаптованою до соціально-економічних і морально-правових умов суспільства. Наявність розбіжностей між податковою концепцією, соціально-економічною моделлю і системою державного управління у країні матиме вагомі негативні наслідки як для самої держави, так і для платників податків, яких вона обслуговує. Тому і сьогодні не втрачає актуальності проблема наукового забезпечення раціональної організації процесу оподаткування та її постійного вдосконалення відповідно до розвитку суспільства, для вирішення якої необхідно розв'язати низку важливих питань у тому числі сфері правового забезпечення.

Стан дослідження. Частково з'ясуванню сутності та значення адміністративно-правового забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування приділялась увага у наукових роботах таких вчених як: В.П. Хомутенко, І.С. Луценко, А.В. Хомутенко, О.Г. Волкова, З.С. Варналія, В.М. Кампо, О.В. Гарагонича, В.І. Коростей, Т.А. Єфанова, Г.М. Білецької та інших. Проте, розгляд зазначеної проблематики потребує подальшого, більш поглибленого дослідження.

Саме тому метою статті є: дослідити сутність та визначити значення адміністративно-правового забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання підприємництва у сфері оподаткування забезпечується за допомогою спеціального державно-правового механізму, який складається: по-перше, з організаційно-

структурних формувань, по-друге, з адміністративно-правових засобів впливу на відносини, що складаються в даній сфері [2, с. 196]. Поряд з іншими галузями права важливу роль у забезпеченні прав суб'єктів підприємницької діяльності відіграє саме адміністративне право.

Існує безліч визначень щодо поняття «адміністративного права». Так, на думку Ф. Фіночко адміністративне право – це право управління, яке регулює різноманітні відносини, великі за обсягом відносини у сфері державного управління [3; с. 171]. Більш широке визначення надає Ю.А. Тихомиров, який стверджує, що адміністративне право — це галузь права (сукупність правових норм), що регулює з метою реалізації завдань і функцій держави суспільні відносини управлінського характеру, які складаються у сфері виконавчої і розпорядчої діяльності органів виконавчої влади, внутрішньої організаційної діяльності інших державних органів, а також у процесі здійснення громадськими організаціями, їх органами зовнішніх юридичне владних повноважень [4]. Адміністративне право, зауважує В.К. Колпаков, це найоб'ємніша, наймобільніша, найнестабільніша і найскладніша з усіх існуючих юридичних галузей. На думку автора немає такої сфери державного або суспільного життя, якої б не зачіпали питання адміністративно-правового регулювання [5, с.193]. Його норми регулюють діяльність структур виконавчої влади, місцевого самоврядування, державних і недержавних підприємств, установ, організацій. Основною формою діяльності органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, інших суб'єктів, уповноважених на виконання функцій публічного управління є застосування адміністративно-правових норм, оскільки результатом такої діяльності є прийняття цими органами індивідуальних юридично-владних рішень, тобто здійснення безпосереднього керуючого впливу на розвиток конкретних правових відносин.

Адміністративно-правові норми передбачають встановлені державою, її органами представницької або виконавчої влади, місцевою адміністрацією правилами належного чи можливого поведіння суб'єктів адміністративного

права, дотримання яких забезпечується спеціальними заходами державного впливу [6]. Норми адміністративного права регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації повноважень адміністрацією органів місцевого самоврядування та адміністрацією державних організацій, установ, підприємств або тих з них, де частка державної власності переважає.

Таким чином, адміністративне право є самостійною галуззю права, яка характеризується мобільністю, комплексним характером та посідає своє чільне місце в системі права. Однією з головних особливостей яка відрізняє адміністративне право від інших галузей права є предмет його правового регулювання.

Предмет адміністративного права в тій редакції, яка використовується в даний час майже в усіх підручниках з адміністративного права, був визначений у ході дискусії 1938—1941 рр. Саме тоді було встановлено, що предмет адміністративного права це — суспільні відносини у сфері державного управління [6]. Але з роками це визначення постійно розширювалось, так на думку Є.Б. Кубко, предмет адміністративного права — це трансформовані в нових умовах державного управління суспільні відносини, що виникають та змінюються (або припиняються) у процесі практичної реалізації державними органами, насамперед органами виконавчої влади, повноважень державно-владного характеру відповідно до закріпленої за ними компетенції стосовно здійснення функцій державного управління [7, с. 6; 8].

Таким чином, предметом адміністративного права є різноманітні за змістом суспільні відносини, що складаються в сфері державного управління, здійснюваного органами виконавчої влади, іншими державними органами і посадовими особами. Управлінська діяльність, яка регламентується адміністративно-правовими нормами, є основним засобом практичної реалізації виконавчої влади. Але справедливо зауважити, що адміністративне право у системі права відрізняється від інших галузей не лише предметом, а й методом правового регулювання.

Адміністративно-правовий метод — це сукупність прийомів впливу, що містяться в адміністративно-правових нормах, за допомогою яких встановлюється юридичне владне і юридичне підвладне становище сторін у правовідносинах [9]. Особливість методу адміністративного права, на думку Ю.П. Битяка полягає в тому, що його норми орієнтовані на задоволення не приватних та особистих, а публічних інтересів - інтересів людей, держави і суспільства, вони передбачають пряме застосування адміністративних санкцій [10, с.33]. Слід звернути увагу на те, адміністративну праву притаманні загальні методи правового регулювання: імперативний і диспозитивний, які реалізуються шляхом: а) використання приписів; б) встановлення заборон; в) надання дозволів; так і спеціальні, притаманні тільки цій галузі: субординації, координації, реординації, адміністративного договору, реєстрації, стимулювання, інвестицій та ін. Найбільш часто для регулювання відносин у податковій сфері використовується саме імперативний метод. Це метод влади-підпорядкування, який діє за принципом субординації, підпорядкування одних суб'єктів іншим. При його застосуванні будується вертикаль підпорядкованих та підлеглих суб'єктів, зазвичай застосовується при заборонах, зобов'язаннях, покараннях [11, с.171].

Яскравим прикладом методу адміністративного права є ліцензування підприємницької діяльності. Воно, з офіційної точки зору, має на меті захистити інтереси держави та права споживачів. Інститут ліцензування є одним із провідних інститутів у системі регулювання господарської діяльності, що має важливе значення з набуттям статусу ринкової економіки в Україні. Якщо суб'єкт підприємницької діяльності порушує правила ліцензування чи займається певним видом діяльності без ліцензії, то він може бути притягнутий до адміністративної відповідальності.

Існує велика кількість підходів до визначення поняття «адміністративної відповідальності». Так Г.П. Бондаренко відзначає, що адміністративна відповідальність – це форма реагування держави на

правопорушення, яке виявляється в застосуванні повноважними державними органами, службовими особами, громадськістю до винної особи адміністративних санкцій у межах і порядку, встановлених законодавством; це обов'язок правопорушника звітувати за свою протиправну поведінку і зазнавати за неї несприятливих наслідків, передбачених санкцією правової норми [12, с. 84]. Особливість адміністративної відповідальності полягає у тому, що вона встановлюється законами й підзаконними актами чи їхніми нормами про адміністративні правопорушення. У цих актах визначаються склади адміністративних правопорушень і санкції, а в деяких випадках - і порядок їх застосування [13 с. 117]. На відміну від цього, наприклад, кримінальна відповідальність встановлюється виключно законами, а дисциплінарна - законодавством про працю, а також іншими законами, підзаконними актами, що встановлюють особливості положення окремих категорій працівників; матеріальна відповідальність - законодавством про працю, цивільним законодавством, а в окремих випадках - і нормами адміністративного права [14].

Таким чином адміністративна відповідальність це особливий вид юридичної відповідальності, якій притаманні всі ознаки останньої, тобто вона настає на основі норм права, за порушення правових норм, конкретизується юрисдикційними актами компетентних органів, пов'язана з державним примусом.

Діяння, за які передбачена адміністративна відповідальність за порушення податкового законодавства, зазначені у статтях Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також у деяких статтях Податкового та Митного кодексів України [15; 16]. З усіх видів стягнень, передбачених кодексом України про адміністративні правопорушення, податковим органом надано право використовувати лише адміністративні штрафи.

З огляду на такий багатий зміст, адміністративне право характеризується досить скромним переліком функцій. Традиційно в адміністративному праві виділяють їх лише дві: охоронну і регулятивну.

Обидві ці функції властиві практично кожній галузі права. Стосовно адміністративного права регулятивна функція полягає в встановленні взаємних прав і обов'язків суб'єктів владних відносин, регулюються нормами адміністративного права, а також у введенні порядку здійснення тих чи інших управлінських заходів. В рамках адміністративного права сформовані цілі блоки режимів, покликаних регулювати певну область людських відносин [17 с, 135].

Можна виділити наступні функції адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування. Функція визначення та встановлення загальних принципів правового регулювання податкових відносин. Дана функція полягає, головним чином, у визначенні «правил гри», тобто у розробленні законів, нормативних актів, які визначають зв'язок між усіма суб'єктами податкових правовідносин [18]. Наступна: функція забезпечення розбудови і функціонування єдиної, внутрішньо узгодженої і стабільної системи оподаткування. Вона спрямована на створення та забезпечення ефективного функціонування необхідних правових механізмів взаємодії всіх елементів податкової системи за допомогою відповідних адміністративно-правових засобів і, зокрема, передбачає: визначення оптимальної кількості податків та зборів, зниження загального податкового тягаря; законодавче збалансування публічних і приватних, загальнодержавних і регіональних інтересів (функція регулювання розвитку різних галузей народного господарства, суспільного виробництва) [19, с.104]. Дуже важливою є функція забезпечення контролю у сфері оподаткування, яка передбачає такі основні моменти: безпосереднє забезпечення процесу стягування податків [20, с. 66]. Вона реалізується насамперед під час оподаткування через регламентацію діяльності усіх суб'єктів даних правовідносин; саме при здійсненні контрольної функції виявляються і припиняються податкові правопорушення - виконання даної функції покладається на податкові органи держави, які здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, забезпечують юридичний захист платників податків, а також

виявлення порушення норм чинного законодавства; упорядкування правового регулювання податкового контролю, що виявляється в постійному удосконалюванні системи відповідальності суб'єктів податкових відносин, забезпеченні підвищення рівня правових гарантій суб'єктів сплати податків і зборів та у використанні різних методів адміністративно-правового регулювання для виявлення тенденцій змін в процесі оподатковування та їх необхідного коригування [20, с. 67].

Таким чином через функції адміністративного права виявляється сутність адміністративно-правового регулювання відносин у сфері публічного управління, яке здійснюється для вирішення завдань виконавчої влади у сфері оподаткування. Слід зауважити, що найбільш важливі аспекти адміністративного права, його ідеї, які виражають сутність і необхідність існування знаходять своє вираження у його принципах.

Під принципами адміністративного права слід розуміти основні ідеї, вимоги, положення, що виражають його сутність і визначають зміст адміністративно-правових норм. Адміністративно-правове регулювання податкової сфери ґрунтується на системі специфічних принципів, що є правовою базою діяльності органів податкової системи, а також забезпечує застосування мір адміністративної відповідальності до правопорушників. Це основоположні правила і положення, закріплені в конституційних органічних законах та відповідних нормативних актах податкового характеру, що: виступають основою нормотворчості у даній сфері суспільних відносин, гарантують його логічність, послідовність, безперервність та збалансованість; відображають найістотніші особливості й цілеспрямованість фінансової діяльності держави. У науці адміністративного права питанню принципів галузі приділяється незаслужено мало уваги. Теоретичні міркування на дану тему можна виявити далеко не у всіх монографічних та навчальних роботах сучасних вчених [17]. Розгляд змісту й визначення сутності адміністративно-правового регулювання податкових відносин передбачає аналіз їх принципів.

Принципи правового регулювання сфери оподаткування мають загальне значення, виступаючи своєрідним орієнтиром для податкових відносин. Вони знаходять своє закріплення у конкретних нормах податкового законодавства [21. с. 33]. Справедливо зауважити, що розгляд змісту й визначення сутності адміністративно-правового регулювання податкових відносин передбачає аналіз тих принципів, на яких воно базується, і на практичну реалізацію яких повинен бути спрямований відповідний сектор адміністративного законодавства.

До таких принципів належить принцип законності, який полягає у можливості встановлення, зміни чи скасування податків законом. Даний принцип означає, що будь-який податок може встановлюватися, змінюватися чи скасовуватися лише шляхом прийняття закону [22].

Наступним важливим принципом є принцип рівності, який прямо пов'язаний принцип справедливого оподаткування, що закріплює єдині правові умови стягнення податку та єдині вимоги до податкових законів. Оподаткування повинне бути однаковим для кожного виду податків на всій території держави. На основі даного принципу формується єдина податкова система держави [23, с.35]

Для держави та її економічного та політичного процвітання велике значення має принцип обов'язкової сплати податків та обліку платників податків. Податки стягуються винятково з публічною метою [22]. Обов'язок сплачувати податки відповідно передбачає можливість використання судового захисту для обґрунтування законності відчуження грошових коштів при оподаткуванні і захисті майнових інтересів платників податків від неправомірних дій посадових осіб.

Висновок. Таким чином, у перехідний період від адміністративно-командного управління до регулювання економіки роль податків у механізмі державного регулювання стає першорядною. Від податкової системи залежить перехід економіки в якісно новий стан, а також результативність та ефективність її функціонування.

За допомогою системи оподаткування держава реалізує багато завдань та реалізує властивості податкової системи, тому система оподаткування є складною підсистемою державного управління. Оскільки оподаткування є об'єктом адміністративно-правового регулювання, то в свою чергу воно покликане забезпечити формування державного бюджету, але при цьому забезпечувати розвиток і стимулювання виробництва товарів і послуг. Вивчення і ретельний аналіз усіх елементів адміністративно-правового регулювання, що безпосередньо беруть участь в процесі формування оподаткування дозволить виробити ефективний податковий механізм і привести до бажаного результату.

Список використаної літератури

1. Державне управління в Україні. (Навчальний посібник). За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В.Б. Авер'янова. К, 1999. - 266 с.
2. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття) : монографія / [за заг. ред. В.В. Галунька]. - Херсон : Херсонська друкарня, 2010. - 378 с.
3. Фіночко Ф. Витоки адміністративного права // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 4(35). – С. 171-177.
4. Тихомиров Ю. А. Курс адміністративного права і процесу. — М., 1998. — С. 79.
5. В. К. Колпаков «Адміністративне право України» Підручник Київ «Юрінком Інтер» 2004, 566 с.
6. Сущенко В. Д., Колпаков В. К., Столовий В. П. Адміністративне право: Теоретична частина. – К.: НАВСУ, 2000. – 152 с.
7. Введение в теорию государственной-правовой организации социальных систем / Под общей ред. Е.Б.Кубко.– К.: Юринком, 1997. – 192 с.

8. Писаренко Г.М. Адміністративні послуги в Україні: організаційно-правові аспекти: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Одеса, 2006. – 20 с.
9. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. К61 Адміністративне право України: Підручник. — К.: Юрінком Інтер, 2003. - 544 с.
10. Битяк Ю. П. Адміністративне право України: Навчальний посібник. – Харків «Право», 2000 р.
11. С.А. Иванов, Р.З. Лившиц, Ю.П. Орловский. Советское трудовое право: вопросы теории. – Издательство «Наука», Москва. – 1978г. – 368с.
12. Бондаренко Г.П. Адміністративна відповідальність в СРСР. — Львів: ЛДУ, 1975. — С. 84.
13. Ващенко С.В., Поліщук В.Г. Адміністративна відповідальність: Навчальний посібник / Запорізький юридичний ін-т МВС України. – Запоріжжя, 2001. – 142 с.
14. Колпаков В. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посібник / В. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 286 с.
15. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 [Електронний ресурс] <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
17. Адміністративне право України: [підручник / за заг. ред. С.В. Ківалова]. – Одеса : Юридична література, 2003. – 920 с.
18. Овсянко Д.М. Административное право. Учеб. пособие. – М.: Юристь, 1995. - 303с.
19. Михайлов О. Н. Административно-правовое регулирование налоговон сферы Российской Феде-рацин : автореф. дис. на стиск, уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право; финансовое право: информационное право» Михайлов О. Н. - М., 2001. — 24 с.

20. Данілов О. Д. Податкова система та шляхи її реформування : навч. посіб. / О. Д. Данілов, Н. П. Флісак. -К. : Парлам. вид-во, 2001. —216 с.
21. Марченко В. Б. Податкове право навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни В. Б. Марченко, М.Ф. Легкова. - К.: КНЕУ, 2004. 225 с.
22. Конституція України V Відомості Верховної Ради України. - 1996. — № 30. - Ст. 141.
23. Демократия и правовой статус личности в социалистическом обществе. – М.:Наука, 1987.–187 с.